

Трудове навчання **навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів**

1 – 4 класи

Пояснювальна записка

Освітня галузь “Технології” в молодших класах реалізується через зміст навчальних предметів “Трудове навчання” та “Інформаційно-комунікативна грамотність”, які є початковою ланкою загальної системи трудового навчання та виховання учнів. Трудове навчання в початковій школі є однією з ланок неперервної технологічної освіти, що логічно продовжує дошкільну освіту, створює базу для успішного опанування учнями технологій основної школи та здобуття професійної освіти. Трудове навчання в початкових класах є першою сходинкою до вибору майбутньої професії.

Метою “Трудового навчання” в початковій школі є формування і розвиток в межах вікових можливостей предметно-перетворювальної компетентності учнів, яка дає можливість їм самостійно вирішувати предметно-практичні та побутові задачі. Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання наступних завдань:

- формування в межах вікових можливостей узагальнених способів (алгоритмів) предметно-перетворювальної діяльності з дотримання безпечних прийомів ручної праці та економного використання матеріалів;
- розвиток творчих здібностей, елементів графічної грамоти, вмінь працювати в команді та навичок виконання операцій з ручних технік обробки матеріалів;
- набуття досвіду предметно-перетворювальної та побутової практичної діяльності, алгоритмів і способів предметно-практичних дій ручними техніками для оволодіння в основній школі основами технологій;
- виховання в учнів ціннісного ставлення до себе як суб’єкта предметно-перетворювальної діяльності, шанобливого ставлення до людей праці та їх професій, трудових традицій українського народу та інших народів світу.

Зміст “Трудового навчання” визначається за такими змістовими лініями: ручні техніки обробки матеріалів, технічна творчість, декоративно-ужиткове мистецтво та самообслуговування. Кожна змістова лінія передбачає формування культури виконання трудових дій. У результаті трудової діяльності в учнів формуються вміння та навички з обробки матеріалів, правильне уявлення про навколишню дійсність, розширюється загальний і політехнічний кругозір, виховується свідоме ставлення до праці. У молодшому шкільному віці предметна діяльність одночасно є і пізнавальною. А тому

діяльність, яка передбачає обробку різних матеріалів, стає для дітей формою мислення, джерелом їх розумового розвитку.

Навчальну програму побудовано за такими принципами:

- навчальний матеріал диференціюється за видами діяльності (згинання, складання, різання, ліплення тощо) та конструкційними матеріалами (папір, картон, пластилін, природні та штучні матеріали та ін.), які ускладнюються в кожному класі залежно від просторово-предметних характеристик виготовлення виробів (за шаблоном на площині, за шаблоном на площині з елементами творчості, об'ємні, об'ємні з елементами творчості);

- види практичної діяльності диференціюються впродовж навчального року залежно від календарних свят (держаних і релігійних), регіональних традицій і звичаїв, які ускладнюються в кожному класі через добір об'єктів праці з врахуванням вікових особливостей учнів;

Окремі елементи загальних тем навчальної програми (організація робочого місця на уроці, безпека життя при користуванні інструментами та матеріалами, бережливе та економне ставлення до використання матеріалів, самообслуговування та ін.) є наскрізними. Отримані учнями знання, сформовані вміння та навички розвиваються на кожному уроці в школі, позаурочній діяльності, зокрема на заняттях в групі продовженого дня та вдома.

У програмі не передбачена орієнтовна сітка розподілу навчальних годин за темами програмового матеріалу їх вчитель розподіляє самостійно з урахуванням матеріально-технічного забезпечення, бажання учнів та традицій регіону. Календарно-тематичне планування може укладатись творчими, динамічними групами, шкільними методичними об'єднаннями, індивідуально вчителями початкових класів що дає можливість розташувати послідовність вивчення тем на власний розсуд. Резерв часу, передбачається використовувати для проведення уроків узагальнення та повторення з використанням нестандартних форм, презентації проектів, вивчення актуальних тем: «Сучасні технології виготовлення виробів», «Бісероплетіння», «Виготовлення об'ємних виробів з дроту» «Виготовлення виробів з збереженням народних традицій (ремесел) регіону», «Вирощування та догляд за рослинами», «Вирощування та догляд за птахами, тваринами», «Кулінарія» «Декоративно-ужиткове мистецтво», «Конструювання з використанням ігрових наборів і конструкторів та (або) їх електронних версій» та інші.

Трудове навчання у 1-4 класах базується на практичній діяльності учнів. Кожен урок трудового навчання в початковій школі передбачає виконання учнями практичної роботи. Її зміст визначається вчителем самостійно залежно

від теми уроку та виду робіт, що виконуватимуться під час уроку. Об'єкти праці для виготовлення на уроках учнями добирає учитель опираючись на їхні побажання.

1 КЛАС
Орієнтовна сітка розподілу навчальних годин за темами
програмового матеріалу

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин
1.	Вступ	
2.	Папір. Рвання паперу	
3.	Різання паперу	
4.	Робота з природними матеріалами	
5.	Прикраси з паперу	
6.	Симетричні форми	
7.	Згинання і складання паперу	
8.	Аплікація з паперу	
9.	Робота з пластиліном	
10.	Самообслуговування	
11.	Комбіновані роботи	
12.	Екскурсії	1
13.	Резерв	4
Всього		35

1 КЛАС
Навчальний пріоритетний матеріал

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1.	<p>Вступ. Місце праці та професії в житті людини. Правила організації робочого місця на уроці. Ознайомлення з необхідними для роботи матеріалами, інструментами та пристосуваннями. Робочий одяг. Загальні правила безпеки життя на уроках. Демонстрація виробів, виготовлених учнями у попередні роки.</p> <p>Практична робота. Організація робочого місця та практичне ознайомлення з інструментами, прийомами безпечної роботи правилами поведінки з ними.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>розуміє</i> важливість праці та професії в житті людини; – <i>називає</i> матеріали та інструменти необхідні для виготовлення виробів на уроці; – <i>пояснює</i> правила організації робочого місця на уроці; – <i>характеризує</i> загальні правила безпеки життя на уроках; – <i>володіє</i> найпростішими вміннями безпечної роботи з інструментами та пристосуваннями.
2.	<p>Папір. Рвання паперу. Папір та його призначення. Загальні відомості про</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має</i> загальне уявлення про якість

	<p>виробництво паперу. Якість паперу. Властивості паперу. Рвання паперу. Аплікація з рваних частин паперу. Послідовність дій під час виготовлення аплікації з рваних частин паперу.</p> <p>Практична робота. Виготовлення аплікації з рваних частин паперу</p>	<p>паперу, його властивості та виробництво;</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>називає</i> способи рвання паперу та <i>вміє</i> їх застосовувати; - <i>пояснює</i> особливості наклеювання відірваних частин паперу; - <i>називає</i> послідовність дій під час виготовлення аплікації з рваних частин паперу; - <i>вміє</i> виготовляти аплікації з рваних частин паперу.
3.	<p>Різання паперу. Різання паперу ножицями. Різання по прямій лінії і по лінії згину. Інструменти та пристосування для різання паперу. Нанесення зображення на папір за допомогою шаблону, лінійки. Поняття шаблон. Копіювання зображення за допомогою шаблону.</p> <p>Практична робота. Різання паперу і картону по згину, вирізання найпростіших форм розмічених за допомогою шаблону. Створення аплікацій з вирізаних форм.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>характеризує</i> специфіку різання паперу ножицями по прямій лінії та по лінії згину; - <i>добирає</i> інструменти та пристосування для різання паперу; - <i>знає</i> способи нанесення зображення на папір; - <i>вміє</i> копіювати зображення за допомогою шаблону; - <i>володіє</i> навичками копіювання найпростіших форм за допомогою шаблону та створення з вирізаних форм аплікацій; - <i>вміє</i> виконувати аплікацію з вирізаних форм.
4.	<p>Робота з природними матеріалами. Природні матеріали (сухі квіти та листя, плоди, кора, гілки, мох, камінці та ін.) та їх використання для виготовлення виробів. Підготовка природних матеріалів до роботи. Інструменти та пристосування для виготовлення виробу. Послідовність дій під час виготовлення виробів з природних матеріалів.</p> <p>Практична робота.</p> <p>Виготовлення аплікацій з природних матеріалів з використанням клеєного способу з'єднання.</p> <p>Виготовлення композицій за</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>називає</i> природні матеріали, які можна використати для виготовлення виробів; - <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробі; - <i>має</i> уявлення про підготовку природних матеріалів до роботи; - <i>розкриває</i> призначення інструментів для роботи; - <i>знає</i> послідовність дій під час виготовлення виробів з природних матеріалів; - <i>вміє</i> виготовляти аплікації з

	мотивами казок та мультфільмів з природних матеріалів на площині, тощо.	природних матеріалів на площині з використанням клею.
5.	Прикраси з паперу. Оздоблення виробів з паперу. Послідовність дій під час виготовлення прикрас з паперу. Способи з'єднання окремих частин виробів. Практична робота. Виготовлення ялинкових іграшок з паперу (грибочки, зірочки, рибки, ланцюжки, гірлянди, дощик тощо).	<i>Учень/учениця:</i> – пояснює значущість оздоблення виробів з паперу; – знає послідовність дій під час виготовлення прикрас з паперу; – називає способи з'єднання окремих частин прикрас з паперу; – вміє виготовляти ялинкові іграшки з паперу.
6.	Симетричні форми. Симетрія в природі. Послідовність дій під час виготовлення простих симетричних форм з паперу. Сорт, колір і розмір паперу. Практична робота. Вирізання деталей виробів симетричної форми. Створення аплікацій з вирізаних простих симетричних форм.	<i>Учень/учениця:</i> – називає сорти паперу; – має уявлення про колір і розмір паперу, симетричні форми виробів; – наводить приклади симетрії в природі; – розуміє послідовність дій під час виготовлення простих симетричних форм; – володіє навичками вирізання деталей виробів простої симетричної форми; – вміє створювати аплікації з простих симетричних форм.
7.	Аплікація з паперу. Види аплікацій. Конструктивний малюнок виробу. Послідовність дій під час створення аплікацій. Практична робота. Виготовлення натюрморту, пейзажу, сюжетних композицій.	<i>Учень/учениця:</i> – має загальне уявлення про аплікації з паперу; – називає види аплікацій; – знає що таке конструктивний малюнок виробу; – розкриває послідовність дій під час створення аплікацій; – володіє навичками виготовлення натюрморту, пейзажу, сюжетних композицій.
8.	Згинання і складання паперу. Раціональне використання паперу. Послідовність дій під час згинання паперу. Знайомство з технікою оригамі (загальні поняття). Практична робота. Створення	<i>Учень/учениця:</i> – розкриває значущість раціонального використання паперу; – знає способи згинання паперу; – має загальне уявлення про техніку оригамі;

	найпростіших виробів у техніці орігамі.	– <i>називає</i> послідовність дій під час згинання паперу; – <i>вміє</i> створювати найпростіші вироби в техніці орігамі.
9.	<p>Робота з пластиліном. Пластилін як матеріал для ліплення. Властивості пластиліну. Інструменти та пристосування для обробки пластиліну. Безпечні прийоми праці. Послідовність дій під час виготовлення виробів з пластиліну на площині.</p> <p>Практична робота. Виготовлення з пластиліну плоских зображень фруктів, овочів, фантастичних тварин, казкових героїв, тощо.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> – <i>характеризує</i> пластилін як матеріал для ліплення; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробів; – <i>знає</i> властивості пластиліну; – <i>називає</i> інструменти та пристосування для виготовлення виробів з пластиліну; – <i>розкриває</i> послідовність дій під час виготовлення виробів з пластиліну на площині; – <i>вміє</i> виготовляти вироби з пластиліну на площині; – <i>володіє навичками</i> виготовлення виробів з пластиліну на площині за власним задумом.</p>
10.	<p>Самообслуговування. Одяг і взуття. Призначення одягу та взуття. Ознайомлення з основними матеріалами, які використовуються для виготовлення одягу і взуття. Поділ одягу та взуття відповідно до сезону. Основні відомості про правила догляду за одягом і взуттям.</p> <p>Практична робота. Зав'язування пояса, шарфа та шнурків.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> – <i>розуміє</i> призначення одягу та взуття; – <i>пояснює</i> необхідність систематичного догляду за одягом та взуттям; – <i>має уявлення</i> про основні матеріали, які використовуються для виготовлення одягу і взуття; – <i>називає</i> асортимент одягу та взуття відповідно до сезону; – <i>характеризує</i> основні правила догляду за одягом і взуттям; – <i>вміє</i> зав'язувати пояс, шарф та шнурки.</p>
11.	<p>Комбіновані роботи. Виготовлення виробів за допомогою раніше опанованих технік.</p> <p>Практична робота. Виготовлення (індивідуальних, парних, групових, колективних)</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> – <i>має</i> початкові уявлення про конструювання та моделювання; – <i>володіє</i> навичками конструювання найпростіших виробів; – <i>вміє</i> конструювати і виготовляти</p>

	аплікацій до свят.	аплікації календарно-обрядових свят; – володіє навичками співпраці в парі, групі та колективі.
12.	Експерсії. Експерсія до шкільних майстерень, на робочі місця, на виробництво та підприємства, до майстерень з традиційними народними ремеслами. Ознайомлення з різними видами людської діяльності та професіями, з загальними правилами безпеки життя, обладнанням, організацією праці, готовими виробами.	<i>Учень/учениця:</i> – має загальні уявлення про організацією праці; – характеризує види діяльності та результати праці; – аналізує та узагальнює побачене під час експерсії.

2 КЛАС

Орієнтовна сітка розподілу навчальних годин за темами програмового матеріалу

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин
1.	Згинання і складання паперу	
2.	Паперові об'ємні фігури	
3.	Робота з природними матеріалами	
2.	Аплікація з використанням ниток	
5.	Орнамент	
6.	Оригамі	
7.	Робота з пластиліном	
8.	Самообслуговування. Культура харчування	
9.	Самообслуговування. Одяг і взуття	
10.	Макетування	
11.	Експерсії	1
12.	Резерв	4
Всього		35

2 КЛАС

Навчальний пріоритетний матеріал

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1.	<i>Згинання і складання паперу.</i> Аплікації з паперу і картону. Види паперу і картону. Властивості картону. Галузі	<i>Учень/учениця:</i> – має уявлення про галузі застосування паперу і картону; – називає види паперу і картону;

	<p>застосування паперу і картону. Послідовність дій під час виготовлення аплікацій з паперу і картону за шаблоном.</p> <p>Практична робота.</p> <p>Виготовлення сюжетних аплікацій з паперу і картону.</p> <p>Виготовлення з деталей геометричної форми паперових макетів килимів, прикрас, елементів лицарських обладунків.</p> <p>Виготовлення декоративної листівки, конверта тощо.</p>	<p>– <i>виділяє</i> властивості картону;</p> <p>– <i>знає</i> послідовність дій під час виготовлення аплікацій з паперу і картону;</p> <p>– <i>вміє</i> виготовляти сюжетні аплікації з паперу і картону за шаблоном;</p> <p>– <i>володіє</i> навичками виготовлення декоративних виробів з деталей геометричної форми.</p>
2.	<p>Паперові об'ємні фігури.</p> <p>Елементи графічної грамоти. Лінії. Правила розмічання ліній на папері і картоні. Розгортки прямокутних й циліндричних форм. Послідовність дій під час виготовлення паперових об'ємних фігур.</p> <p>Практична робота.</p> <p>Виготовлення ялинкових прикрас об'ємної форми, подарункових коробочок тощо.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <p>– <i>має</i> загальні уявлення про графічні елементи;</p> <p>– <i>знає</i> правила розмічання ліній на папері і картоні;</p> <p>– <i>вміє креслити</i> розгортки прямокутної та циліндричної форми;</p> <p>– <i>розкриває</i> послідовність дій під час виготовлення паперових об'ємних фігур;</p> <p>– <i>володіє</i> навичками виготовлення прикрас об'ємної форми.</p>
3.	<p>Робота з природними матеріалами.</p> <p>Композиції з природних матеріалів, які застосовуються в побуті. Виготовлення композицій з природних матеріалів (насіння, плоди, крупи). Послідовність дій та безпека праці під час виготовлення виробів з природних матеріалів.</p> <p>Практична робота.</p> <p>Виготовлення з природних матеріалів предметних і сюжетних аплікацій, композицій (букетів, пейзажів, казкових героїв тощо).</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <p>– <i>називає</i> композиції з природних матеріалів, які застосовуються в побуті;</p> <p>– <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробу;</p> <p>– <i>має</i> уявлення про виготовлення композицій з природних матеріалів;</p> <p>– <i>розкриває</i> послідовність дій під час виготовлення виробів з природних матеріалів;</p> <p>– <i>вміє</i> виготовляти предметні та сюжетні аплікації з природних матеріалів в парі та групі;</p>

		– <i>володіє</i> навичками створення нескладних сюжетних композицій.
4.	<p>Аплікація з використанням ниток. Застосування ниток. Види ниток. Послідовність дій під час виготовлення аплікацій з ниток. Інструменти для виготовлення аплікацій з ниток.</p> <p>Практична робота. Виготовлення аплікації з використанням ниток по контуру малюнка. Виготовлення аплікацій з засипанням малюнка різаними нитками та їх приклеювання.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має</i> загальні уявлення про застосування ниток; – <i>називає</i> види ниток; – <i>розкриває</i> послідовність дій під час виготовлення аплікацій з ниток по контуру малюнка; – <i>розкриває</i> послідовність дій під час виготовлення аплікацій з засипання малюнка нитками; – <i>називає</i> інструменти для виготовлення аплікацій з ниток і правила безпечної роботи з ними; – <i>вміє</i> виготовляти аплікації з використанням ниток.
5.	<p>Орнамент. Види орнаменту. Декоративно-ужиткове мистецтво. Послідовність дій під час виготовлення орнаментів.</p> <p>Практична робота. Виготовлення орнаментів у смужці. Виготовлення орнаментів на прямокутній та круглій основах.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має</i> загальні уявлення про орнамент; – <i>називає</i> види орнаменту; – <i>знає</i> що таке декоративно-ужиткове мистецтво; – <i>розкриває</i> послідовність дій під час виготовлення орнаментів; – <i>вміє</i> виготовляти орнаменти на прямокутній та круглій основах.
6.	<p>Орігамі. Історія виникнення техніки орігамі. Пластика паперу. Послідовність дій під час виготовлення орігамі. Підготовка стартового аркуша для майбутнього виробу.</p> <p>Практична робота. Створення за схемою фігур літачка, човника, котика, песика тощо. Створення квітів у техніці орігамі.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має</i> загальні уявлення про пластику паперу й орігамі; – <i>розкриває</i> послідовність дій під час виготовлення орігамі; – <i>вміє</i> підготувати стартовий аркуш для майбутнього виробу; – <i>володіє</i> навичками створення за зразком виробів у техніці орігамі.
7.	<p>Робота з пластилином. Виготовлення виробів об'ємної форми з пластилину. Пластилин</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має</i> загальні уявлення про пластилин та його застосування;

	<p>та його застосування. Загальне відомості про виробництво пластилину. Послідовність виготовлення виробів об'ємної форми з пластиліну.</p> <p>Практична робота. Виготовлення виробів об'ємної форми з пластиліну.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>розкриває</i> послідовність виготовлення виробів об'ємної форми з пластиліну; – <i>вміє</i> виготовляти вироби з пластиліну об'ємної форми; – <i>володіє</i> навичками ліплення виробів об'ємної форми з пластиліну.
8.	<p>Самообслуговування. Культура харчування. Правила поведінки за столом. Столовий посуд різного призначення. Сервірування столу.</p> <p>Практична робота. Сервірування столу.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має</i> загальні уявлення про культуру харчування; – <i>знає</i> правила поведінки за столом; – <i>розуміє</i> призначення столового посуду; – <i>володіє</i> початковими навичками сервірування столу.
9.	<p>Самообслуговування. Одяг і взуття. Правила догляду за одягом і взуттям. Пришивання гудзиків з двома отворами. Інструменти та матеріали для пришивання гудзиків. Послідовність дій під час пришивання гудзиків.</p> <p>Практична робота. Пришивання гудзиків з двома отворами.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має</i> загальні уявлення про правила догляду за одягом і взуттям; – <i>добирає</i> інструменти та пристосування для пришивання гудзиків; – <i>називає</i> інструменти та матеріали для пришивання гудзиків; – <i>знає</i> послідовність дій під час пришивання гудзиків з двома отворами; – <i>вміє</i> пришивати гудзики з двома отворами.
10.	<p>Макетування. Виготовлення і оздоблення об'ємних виробів. Розмічання розгортки. Картон та пінопласт як штучний матеріал для макетування. Послідовність дій під час виготовлення й оздоблення об'ємних виробів.</p> <p>Практична робота. Виготовлення макетів (одноповерхового та ,</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має</i> загальні уявлення про виготовлення і оздоблення об'ємних виробів; – <i>називає</i> штучні матеріали для макетування; – <i>знає</i> що таке розгортка виробу; – <i>володіє</i> навичками розмічання розгортки; – <i>розкриває</i> послідовність дій під

	багатоповерхового будинків тощо.). Виготовлення іграшкових меблів, транспортних засобів тощо з штучних матеріалів та картону.	час виготовлення і оздоблення об'ємних виробів; – <i>вміє</i> виготовляти макети виробів з штучних матеріалів та картону.
11.	Екскурсії. Екскурсія до шкільних майстерень, установ та організацій, на виробництво та підприємства, до майстерень з традиційними народними ремеслами. Ознайомлення з різними видами людської діяльності та професіями, з загальними правилами безпеки життя, обладнанням, організацією праці, готовими виробами.	<i>Учень/учениця:</i> – <i>має</i> загальні уявлення про організацію праці; – <i>характеризує</i> види діяльності та результати праці; – <i>аналізує та узагальнює</i> побачене під час екскурсії.

3 КЛАС

Орієнтовна сітка розподілу навчальних годин за темами програмового матеріалу

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин
1.	Мозаїка	
2.	Квілінг	
3.	Комбінування природних і пластичних матеріалів	
4.	Оригамі	
5.	Витинанка	
6.	Робота з пластичними матеріалами	
7.	Аплікація з тканини	
8.	Мозаїка з природних і штучних матеріалів	
9.	Декорування виробів	
10.	Самообслуговування. Культура харчування	
11.	Самообслуговування. Одяг і взуття	
12.	Виготовлення і оздоблення виробів об'ємної форми	
13.	Екскурсії	1
15.	Резерв	4
Всього		35

3 КЛАС

Навчальний пріоритетний матеріал

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1.	<p>Мозаїка. Торцювання (контурне). Загальні відомості про виготовлення мозаїки технікою торцювання. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення виробів. Основні прийоми роботи та послідовність виконання мозаїки технікою торцювання.</p> <p>Практична робота. Виготовлення контурної мозаїки технікою торцювання.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має загальні уявлення про виготовлення мозаїки технікою торцювання; – <i>добирає</i> інструменти та пристосування необхідні для виготовлення контурної мозаїки технікою торцювання; – <i>пояснює</i> сутність контурного торцювання під час виготовлення мозаїки; – <i>знає</i> основні прийоми роботи та послідовність виконання мозаїки; – <i>володіє навичками</i> виготовлення контурної мозаїки технікою торцювання.
2.	<p>Квілінг. Загальні відомості про техніку квілінг. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення виробів технікою квілінг. Основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою квілінг.</p> <p>Практична робота. Виготовлення виробів технікою квілінг.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має загальні уявлення про виготовлення аплікацій технікою квілінг; – <i>розкриває</i> загальні відомості про техніку квілінг; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробів технікою квілінг; – <i>знає</i> основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою «квілінг»; – <i>володіє навичками</i> виготовлення виробів технікою «квілінг».
3.	<p>Комбінування природних і пластичних матеріалів. Комбінування природних і пластичних матеріалів. Послідовність дій під час виготовлення виробів з природних і пластичних матеріалів.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має загальні уявлення про комбінування природних і пластичних матеріалів у виробках; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти, пристосування необхідні для виготовлення виробів з природних та

	<p>Практична робота. Виготовлення виробів з природних та пластичних матеріалів.</p>	<p>пластичних матеріалів; – розкриває послідовність дій під час виготовлення виробів з природних і пластичних матеріалів; – вміє виготовляти вироби з природних та пластичних матеріалів.</p>
4.	<p>Орігамі. Виготовлення об'ємних виробів технікою орігамі. Інструменти і пристосування для роботи в техніці орігамі. Практична робота. Створення об'ємних виробів технікою орігамі (квіти, фігурки звірів, птахів, тощо.).</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> – має загальні уявлення про виготовлення об'ємних виробів технікою орігамі; – називає інструменти і пристосування для роботи в техніці орігамі; – вміє створювати об'ємні вироби технікою орігамі.</p>
5.	<p>Витинанка. Загальні відомості про техніку виготовлення витинанок. Інструменти та пристосування для виготовлення витинанок. Послідовність дій під час виготовлення виробів технікою витинанки. Безпечні прийоми праці під час виготовлення витинанки. Практична робота. Виготовлення листівок, сніжинок, серветок, тощо технікою витинанки.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> – має загальні уявлення про техніку виготовлення витинанок; – добирає інструменти та пристосування необхідні для виготовлення витинанок; – розкриває послідовність дій під час виготовлення виробів технікою витинанки; - володіє прийомами роботи інструментом; – вміє виготовляти вироби технікою витинанки; – володіє навичками виготовлення витинанок; - дотримується безпечних прийомів праці під час виготовлення виробів технікою витинанки.</p>
6.	<p>Робота з пластичними матеріалами. Властивості пластичних матеріалів (пластилін, полімерна глина, глина, солоне тісто). Вироби об'ємної форми. Рельєф.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> – має загальні уявлення про вироби об'ємної форми; – пояснює, що таке рельєф і барельєф; – добирає матеріали, інструменти</p>

	<p>Барельєф. Об'ємна фігура. Інструменти та пристосування для виготовлення виробів. Послідовність виготовлення об'ємних виробів з пластичних матеріалів.</p> <p>Практична робота. Виготовлення з пластичних матеріалів барельєфних форм. Виготовлення з пластичних матеріалів об'ємних сюжетних композицій за власним задумом.</p>	<p>та пристосування необхідні для виготовлення виробів з пластичних матеріалів;</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>розкриває</i> послідовність виготовлення об'ємних виробів з пластичних матеріалів; – <i>вміє</i> виготовляти з пластичних матеріалів барельєфні форми; – <i>володіє</i> навичками виготовлення з пластичних матеріалів об'ємних сюжетних композицій за власним задумом.
7.	<p>Аплікація з тканини. Види та властивості тканин. Використання тканин. Інструменти та пристосування для виготовлення виробів. Прийоми різання тканини та особливості її з'єднання з папером. Безпечні прийоми праці.</p> <p>Практична робота. Виготовлення аплікацій з використанням тканини.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має загальні уявлення про</i> види, властивості та використання тканин; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення аплікацій з використанням тканини; – <i>розкриває</i> особливості різання тканини та її з'єднання з папером; – <i>вміє</i> виготовляти аплікації з використанням тканини.
8.	<p>Мозаїка з природних і штучних матеріалів. Основні прийоми та послідовність виготовлення мозаїки з природних і штучних матеріалів.</p> <p>Практична робота. Створення мозаїки з природних і штучних матеріалів.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має загальні уявлення про</i> мозаїку з природних і штучних матеріалів; – <i>знає</i> основні прийоми та послідовність виготовлення мозаїки з природних і штучних матеріалів; – <i>вміє</i> створювати мозаїку з природних і штучних матеріалів.
9.	<p>Декорування виробів. Способи декорування виробів. Орнамент. Писанка як один з символів України. Декорування писанок.</p> <p>Практична робота. Виготовлення аплікацій писанки відомими техніками. Декорування писанки.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має загальні уявлення про</i> декорування виробів; – <i>називає</i> способи декорування виробів; – <i>знає</i> що таке орнамент; – <i>характеризує</i> писанку як одним із символів України;

		<ul style="list-style-type: none"> – <i>розкриває</i> послідовність дій під час декорування писанок; – <i>вміє</i> виготовляти аплікації писанки відомими техніками; – <i>володіє</i> початковими навичками декорування писанки.
10.	<p>Самообслуговування. Культура харчування. Правила поведінки за столом. Сервірування столу до обіду.</p> <p>Практична робота. Сервірування столу до обіду.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має</i> загальні уявлення про культуру харчування; – <i>знає</i> правила поведінки за столом; – <i>розуміє</i> специфіку сервірування столу до обіду. – <i>розкриває</i> послідовність складання серветок; – <i>вміє</i> складати серветки для святкового столу.
11.	<p>Самообслуговування. Одяг і взуття. Оздоблення одягу та взуття. Інструменти та матеріали для оздоблення одягу гудзиками. Послідовність оздоблення виробів гудзиками.</p> <p>Практична робота. Пришивання гудзиків з чотирма отворами.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має</i> загальні уявлення про оздоблення одягу та взуття; – <i>добирає</i> інструменти та матеріали для пришивання гудзиків з чотирма отворами; – <i>розкриває</i> послідовність оздоблення виробів гудзиками; – <i>вміє</i> пришивати гудзики з чотирма отворами.
12.	<p>Виготовлення і оздоблення виробів об'ємної форми. Виготовлення об'ємних виробів з коробок, упаковок та самостійно виготовлених об'ємних деталей. Оздоблення виготовлених виробів відомими техніками та матеріалами. Макетування виробів з деталей конструктора.</p> <p>Практична робота. Виготовлення та оздоблення виробів об'ємної форми (транспортних засобів, будинків, роботів, тощо.). Макетування виробів з деталей</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має</i> загальні уявлення про виготовлення і оздоблення виробів об'ємної форми; – <i>знає</i> специфіку виготовлення виробів об'ємної форми з коробок, упаковок та самостійно виготовлених об'ємних деталей; – <i>розкриває</i> послідовність дій під час виготовлення та оздоблення виробів відомими техніками та матеріалами; – <i>вміє</i> виготовляти та оздоблювати вироби об'ємної форми;

	конструктора.	–виконує макетування виробів з деталей конструктора.
13.	Екскурсії. Екскурсія до шкільних майстерень, до установ та організацій, на виробництво та підприємства, до майстерень з традиційними народними ремеслами. Ознайомлення з різними видами людської діяльності та професіями, з загальними правилами безпеки життя, обладнанням, організацією праці, готовими виробами.	<i>Учень/учениця:</i> – має загальні уявлення про організацією праці; – характеризує види діяльності та результати праці; – аналізує та узагальнює побачене під час екскурсії.

4 КЛАС

Орієнтовна сітка розподілу навчальних годин за темами програмового матеріалу

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин
1.	Комбінування природних, штучних та пластичних матеріалів	
2.	Конструювання рухомих моделей з картону та паперу	
3.	Сюжетна витинанка	
4.	Виготовлення штучних квітів об'ємної форми	
5.	Колаж	
6.	Робота з пластичними матеріалами	
7.	Робота з сучасними штучними матеріалами	
8.	Плетіння	
9.	Вишивання	
10.	Об'ємна аплікація з тканини та гудзиків	
11.	Пап'є-маше	
12.	Дизайн, оформлення та оздоблення виробів	
13.	Самообслуговування. Одяг і взуття.	
14.	Екскурсії	1
15.	Резерв	4
Всього		35

4 КЛАС

Навчальний пріоритетний матеріал

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
-------	-----------------------------	--

1.	<p>Комбінування природних, штучних та пластичних матеріалів. Комбінування природних, штучних та пластичних матеріалів. Послідовність дій під час виготовлення виробів з природних і пластичних матеріалів.</p> <p>Практична робота. Виготовлення виробів з природних та пластичних матеріалів.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має загальні уявлення про комбінування природних, штучних та пластичних матеріалів у виробках; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти, пристосування необхідні для виготовлення виробів з природних, штучних та пластичних матеріалів; – <i>розкриває</i> послідовність дій під час виготовлення виробів з природних, штучних та пластичних матеріалів; – <i>вміє</i> виготовляти вироби з природних, штучних та пластичних матеріалів.
2.	<p>Конструювання рухомих моделей з картону та паперу. Загальні відомості про способи виготовлення рухомих моделей з паперу і картону. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення рухомих моделей.</p> <p>Практична робота. Виготовлення паперових моделей з рухомими деталями.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має загальні уявлення про конструювання рухомих моделей з картону та паперу; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення моделей з рухомими деталями; – <i>знає</i> способи виготовлення рухомих моделей з паперу та картону; – <i>володіє</i> початковими навичками виготовлення паперових моделей з рухомими деталями.
3.	<p>Сюжетна витинанка. Уявлення про особливості сюжетних витинанок різних регіонів України. Послідовність виготовлення виробів технікою витинанки.</p> <p>Практична робота. Виготовлення композицій силуетів героїв казок, мультфільмів, тощо технікою витинанки.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>знає</i> що таке сюжетна витинанка; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення витинанки; – має загальні уявлення про особливості сюжетних витинанок різних регіонів України; – <i>розкриває</i> послідовність

		<p>виготовлення виробів технікою витинанки;</p> <p>– <i>вміє</i> виготовляти вироби технікою витинанки.</p>
4.	<p>Виготовлення штучних квітів об'ємної форми. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення штучних квітів об'ємної форми. Послідовність виготовлення штучних квітів об'ємної форми. Способи кріплення елементів.</p> <p>Практична робота. Виготовлення квітів об'ємної форми.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <p>– <i>має</i> загальні уявлення про виготовлення штучних квітів об'ємної форми;</p> <p>– <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення штучних квітів об'ємної форми;</p> <p>– <i>розкриває</i> послідовність дій під час виготовлення штучних квітів об'ємної форми;</p> <p>– <i>знає</i> способи кріплення елементів виробу;</p> <p>– <i>вміє</i> виготовляти квіти об'ємної форми.</p>
5.	<p>Колаж. Поняття про колаж. Комбінування різноманітних матеріалів для створення композиції-колажу. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення колажу.</p> <p>Практична робота. Виготовлення сюжетної композиції-колажу за власним задумом.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <p>– <i>має</i> загальні уявлення про колаж;</p> <p>– <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування для виробу технікою колаж:</p> <p>– <i>розкриває</i> специфіку комбінування різноманітних матеріалів для створення композицій-колажів;</p> <p>– <i>вміє</i> виготовляти сюжетні композиції-колажі за власним задумом</p>
6.	<p>Робота з пластичними матеріалами. Пластичні матеріали для виготовлення виробів (пластилін, глина, полімерна глина, солоне тісто). Послідовність виготовлення виробів об'ємної форми з пластичних матеріалів за власним</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <p>– <i>має</i> загальні уявлення про виготовлення виробів з пластичних матеріалів;</p> <p>– <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення виробів з пластичних матеріалів;</p>

	<p>задумом.</p> <p>Практична робота. Виготовлення з пластичних матеріалів об'ємних фігур тварин, героїв мультфільмів, казок, тощо. Створення колективних композицій з виготовлених виробів із запропонованої вчителем тематики.</p>	<p>– <i>розкриває</i> послідовність виготовлення виробів об'ємної форми з пластичних матеріалів за власним задумом;</p> <p>– <i>вміє</i> виготовляти з пластичних матеріалів об'ємні фігури й творчо доповнювати їх;</p> <p>– <i>володіє навичками</i> створення колективних композицій з виготовлених виробів.</p>
7.	<p>Робота з сучасними штучними матеріалами. Властивості штучних матеріалів: пластик, поролон, синтепон, синтетична вата, тощо. Інструменти та пристосування для виготовлення виробів з сучасних штучних матеріалів. Послідовність виготовлення простих виробів з використанням пластику, поролону, синтепону, синтетичної вати.</p> <p>Практична робота. Виготовлення виробів з сучасних штучних матеріалів.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <p>– <i>знає</i> властивості штучних матеріалів (пластику, поролону, синтепону, синтетичної вати, тощо);</p> <p>– <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення виробів з сучасних штучних матеріалів;</p> <p>– <i>має</i> загальні уявлення про виготовлення виробів з сучасних штучних матеріалів;</p> <p>– <i>знає</i> послідовність виготовлення простих виробів з пластику, поролону, синтепону та синтетичної вати;</p> <p>– <i>вміє</i> виготовляти вироби з сучасних штучних матеріалів.</p>
8.	<p>Плетіння. Способи плетіння зі стрічок, товстих ниток, шнурів. Основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою плетіння.</p> <p>Практична робота. Виготовлення виробів (ляльки-мотанки, закладки, сувенірів тощо) технікою плетіння.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <p>– <i>має</i> загальні уявлення про плетіння виробів;</p> <p>– <i>називає</i> способи плетіння зі стрічок, товстих ниток, шнурів;</p> <p>– <i>знає</i> основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою плетіння;</p> <p>– <i>вміє</i> виготовляти вироби технікою плетіння.</p>
9.	<p>Вишивання. Оздоблення виробів технікою вишивки. Матеріали,</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <p>– <i>має</i> загальні уявлення про</p>

	<p>інструменти та пристосування для оздоблення виробів вишивкою. Основні прийоми роботи технікою вишивки. Витягування нитки з основи. Шов «вперед голка». Шов «назад голка». Послідовність виготовлення виробів технікою вишивки.</p> <p>Практична робота. Оздоблення виробів швами «вперед голка» та «назад голка» (частини одягу, серветка, листівка, картина, тощо).</p>	<p>оздоблення виробів технікою вишивки;</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування для оздоблення виробів вишивкою; – <i>називає</i> основні прийоми роботи в техніці вишивки; – <i>знає</i> як витягувати нитки з основи; – <i>вміє</i> виконувати шов «вперед голка» та шов «назад голка»; – <i>розкриває</i> послідовність оздоблення виробів вишивкою. – <i>володіє</i> початковими навичками оздоблення виробів вишивкою.
10.	<p>Об'ємна аплікація з тканини та гудзиків. Послідовність виготовлення об'ємної аплікації на тканині з використанням гудзиків, леліток та бісеру. Пришивання гудзиків на ніжці.</p> <p>Практична робота. Виготовлення об'ємних виробів (картин, листівок, тощо). Виготовлення м'якої іграшки.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має</i> загальні уявлення про об'ємну аплікацію з тканини та гудзиків; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення об'ємної аплікації з тканини та гудзиків; – <i>пояснює</i> послідовність виготовлення об'ємної аплікації на тканині з використанням гудзиків; – <i>вміє</i> пришивати гудзики на ніжці; – <i>вміє</i> виготовляти об'ємні аплікації на тканині з використанням гудзиків; – <i>володіє</i> навичками виготовлення найпростішої м'якої іграшки.
11.	<p>Пап'є-маше. Ознайомлення з технікою пап'є-маше. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення виробу технікою пап'є-маше. Послідовність виготовлення виробів технікою пап'є-маше.</p> <p>Практична робота.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>має</i> загальні уявлення про техніку пап'є-маше; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробу технікою пап'є-маше; – <i>знає</i> послідовність

	Виготовлення декоративної тарілочки, чашки, вази, тощо.	виготовлення виробів технікою пап'є-маше; – <i>вміє</i> працювати в парі та групі під час виготовлення виробів технікою пап'є-маше; – <i>володіє початковими навичками</i> виготовлення декоративних вироби технікою пап'є-маше.
12.	Дизайн, оформлення та оздоблення виробів. Загальні відомості про дизайн, оформлення та оздоблення виробів. Техніки, матеріали, інструменти та пристосування для оформлення та оздоблення виробів. Оформлення та оздоблення виробів раніше засвоєними техніками та відомими матеріалами. Практична робота. Оформлення та оздоблення виробів.	<i>Учень/учениця:</i> – <i>розуміє</i> значення дизайну, оформлення та оздоблення виробів; – <i>має</i> загальні уявлення про дизайн, оформлення та оздоблення виробів; – <i>називає</i> техніки, матеріали, інструменти та пристосування для оформлення та оздоблення виробів; – <i>вміє</i> оздоблювати вироби.
13.	Самообслуговування. Оздоблення одягу та взуття. Техніки, матеріали, інструменти та пристосування для оздоблення одягу та взуття. Практична робота. Оздоблення макетів моделей (шаблонів) одягу та взуття з картону раніше освоєними техніками.	<i>Учень/учениця:</i> – <i>має</i> загальні уявлення про оздоблення одяг і взуття; – <i>пояснює</i> послідовність оздоблення одягу та взуття; – <i>володіє початковими навичками</i> оздоблення макетів (шаблонів) моделей одягу та взуття з картону раніше освоєними техніками.
14.	Екскурсії. Екскурсія до шкільних майстерень, на робочі місця, на виробництво та підприємства, до майстерень з традиційними народними ремеслами. Ознайомлення зрізними видами людської діяльності та професіями, з загальними правилами безпеки життя, обладнанням, організацією праці, готовими виробами.	<i>Учень/учениця:</i> – <i>має</i> загальні уявлення про організацією праці; – <i>характеризує</i> види діяльності та результати праці; – <i>аналізує й узагальнює</i> побачене під час екскурсії.